

І.Є. Івченко, К.Ю. Вергал

ІННОВАЦІЙНИЙ ТИП РОЗВИТКУ: СУТНІСТЬ ТА ВЛАСТИВОСТІ

У статті проведено аналіз інноваційної моделі розвитку як складової загальносвітового науково-технічного прогресу. Розглянуто інноваційний розвиток з позиції філософського підходу. Визначено сутність та властивості інноваційної моделі розвитку.

Ключові слова: інновація, інноваційна модель, інноваційний розвиток, інформаційно-комунікаційні технології, науково-технічний прогрес, підприємство, сутність.

Постановка проблеми. Україна, проходячи важкий шлях національного відродження, знаходиться на етапі побудови ринкової економіки. Трансформаційні зміни, що відбуваються в нашій державі, потребують наукового обґрунтування принципово нових методологічних основ дослідження процесів розвитку економіки країни та оптимізації процесів управління соціально-економічною системою.

Сучасний стан вітчизняної економіки характеризують ознаки затяжної кризи, які поєднують у собі як закономірні, первинного походження кризові явища, так і наслідкові негативні явища похідного характеру. До первинних з них можна віднести скорочення ВВП, падіння обсягів виробництва, деградацію господарської структури, втрату ринків збуту. До явищ похідного характеру належать, в першу чергу, зменшення обсягів валового нагромадження основного капіталу (одного з стратегічно важливих видів використання ВПП), фінансова нестабільність, недостатня активність інвестиційних процесів, скорочення податкової бази, зростання внутрішнього та зовнішнього боргу тощо. Тому ефективне використання передових здобутків економічної теорії, інформаційно-комунікаційних технологій та теорії управління є важливою передумовою зміцнення української економіки, подальшого її розвитку. Зокрема це стосується розв'язання проблем розвитку інноваційної діяльності в Україні.

Економічне зростання будь-якої країни потребує інноваційного забезпечення та державного стимулювання. Стратегією економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004-2015 роки, схваленої Указом Президента України від 28 квітня 2004 р. № 493, визначено необхідність переходу до інноваційної моделі економічного зростання та розвитку високотехнологічного виробництва [1]. Оскільки немає достатньо системної методики досліджень розвитку інноваційної діяльності в Україні, тому проведення аналізу інноваційного типу розвитку є доцільним і своєчасним.

Таким чином, метою дослідження є вдосконалення інноваційної діяльності в Україні як головного пріоритету захисту економічних інтересів держави, щоб забезпечити сталий розвиток підприємств різних галузей з відповідним економічним зростанням і забезпеченням соціально-економічних потреб кожної людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вхідження України у високотехнологічне конкурентне середовище, розвиток потенціалу вітчизняних підприємств, пошук нових методів управління на основі інноваційного менеджменту та новітніх інформаційно-комунікаційних технологій зумовлюють необхідність активного впровадження інноваційної моделі розвитку, яка ґрунтується на інноваціях, наукових надбаннях та їх технологічному застосуванні.

Головною метою державної інноваційної політики є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентноздатної продукції [2, Ст.3 П.1].

Інноваційна діяльність в широкому розумінні об'єднує науку, техніку, бізнес, економіку і управління. Таке поєднання висуває жорсткі вимоги до рівня інформаційної взаємодії суб'єктів у зазначених сферах діяльності суспільства і держави на всіх етапах життєвого циклу інновацій – від виникнення наукової ідеї до її впровадження. Саме тому для збільшення свого лідерства провідні світові держави неухильно збільшують свій науково-технічний потенціал, генеруючи, запозичуючи й освоюючи новітні технології.

Нормативно-правові та організаційні аспекти інноваційної діяльності в Україні викладені у відповідних державних Законах [2-4]. Дослідженню проблем інноваційної діяльності присвячені праці багатьох науковців. У них розглядаються основні проблеми розвитку інноваційної діяльності вітчизняних підприємств [5,6], аналізується сучасний стан інноваційної діяльності в Україні [7-9], розкривається сутність основних джерел фінансування інноваційної діяльності [8,9], пропонуються шляхи активізації інноваційної діяльності [9,10]. Аналіз результатів наукових досліджень показує, що стан і проблеми інноваційної діяльності в Україні є актуальними аспектами сьогодення, але вони потребують постійного дослідження, особливо зараз, коли в умовах світової економічної кризи Україна крокує шляхом інноваційного розвитку. Проблеми інноваційної моделі розвитку національної економіки вже тривалий час досліджуються вітчизняними вченими, зокрема Л. Антонюком, В. Гейцем, В. Семиноженком, В. Хобтою та багатьма іншими. Окрім того, утвердження інноваційної моделі економіки визначено ключовим пріоритетом стратегії соціально-економічного розвитку України [1,с.112].

Мета статті. Обрання інноваційного типу розвитку потребує дослідження інноваційної моделі розвитку як складової загальносвітового науково-технічного прогресу невідривно від світової практики. А отже метою даної статті є визначення сутності та властивостей інноваційної моделі розвитку.

Матеріали і результати досліджень. Розглядаючи інноваційну модель як системно-логічну конструкцію розвитку економіки, засновану на створенні, ефективному використанні та розширеному відтворенні інноваційного потенціалу країни в цілому, регіонів і підприємств, що забезпечує постійне зростання реальних обсягів ВВП на базі досягнень науки і техніки [11], слід зазначити що важливо розглядати поняття „інноваційний розвиток” невідривно від загальної теорії розвитку, оскільки інноваційний розвиток як складова економічного розвитку повинен містити в собі риси цієї категорії.

Підтвердженням цьому твердженню є, по-перше, те, що інноваційний розвиток підкорюється діалектичним законам розвитку, всезагальність та універсальність яких охоплює всі сфери оточуючої нас дійсності та розкривають сутність розвитку – від відображення розвитку, як якісної зміни, до розкриття суперечливої сутності цього процесу, як єдності змін та їх суперечностей.

По-друге, інноваційний розвиток набуває специфічних рис, притаманних власне економічному розвитку, який доцільно розглядати у сутнісно-змістовому плані як процес кількісних і якісних перетворень у виробництві та споживанні товарів і послуг, які відбуваються у часовому та просторовому вимірі, у світовому масштабі, масштабі міждержавних об'єднань і союзів, окремих країн, регіонів та галузей [13, с.13].

Закон єдності і боротьби протилежностей виявляє рушійну силу, джерело розвитку. Філософське тлумачення діалектичної суперечності визначає її як взаємодію протилежних сторін і тенденцій, що взаємовиключають одна одну і разом з тим знаходяться у внутрішній єдності і взаємопроникненні [18, с.501]. Суперечності є рушійною силою будь-якої системи, а внутрішні та зовнішні суперечності – невід'ємною складовою діяльності економічної системи. З цієї позиції економічний розвиток розкриває свою сутність як «процес функціонування та еволюції економічної системи в довгостроковому періоді, що відбувається під впливом економічних суперечностей потреб та інтересів» [12, с.5].

Інновації, з одного боку, знаходяться у протиріччі з усім консервативним, спрямованим на збереження існуючого становища, а з іншого – націлені на значне підвищення техніко-економічної ефективності діяльності організації (підприємства) [16, с.20].

Поєднуючи в собі раціональну і ірраціональну складову інноваційний розвиток балансує між невизначеністю, відповідними ризиками з одного боку та перевагами і високими прибутками від реалізації нововведень з іншого. Така взаємодія позитивних і негативних сторін виступає внутрішнім джерелом інноваційних перетворень, а також наділяє інноваційний розвиток наступними рисами – невизначеністю, ризиковістю, динамічністю.

Закон переходу кількості в якість розкриває механізм взаємоперетворень змін всередині системи. Сутність цього закону в рамках поняття економічного розвитку дозволяє визначити його як закономірний процес кількісно-якісних змін у межах економічної системи, її перехід у нову якість, більш досконалішу форму [14, с.238].

Інновації можуть стати ключовим фактором розвитку підприємства (організації) як результат адаптації, викликаючи у відповідь на зміну вимог зовнішнього середовища цілу низку кількісних внутрішніх змін у напрямі якісного зростання показників діяльності суб'єкта господарювання. Серйозні інновації в одній із сфер діяльності організацій (підприємств) в свою чергу породжують цілий ланцюг перетворень, поступово призводячи до реорганізації всього підприємства (організації), яке провадить ці зміни, і як результат спрямовують його на новий щабель розвитку. Науково обґрунтовано і практично доведено, що лише перехід до інноваційного типу розвитку може органічно поєднати кількісне зростання з підвищенням якісних показників економічного розвитку, збільшення обсягів виробництва – з підвищенням його ефективності [20, с.18]. Саме цей тип розвитку дозволяє при зменшенні витрат виробництва збільшувати його обсяги та ефективність, підвищувати якість продукції. Отже, до особливостей інноваційного розвитку, що носять риси кількісно-якісних змін, можна віднести – біфуркаційність як здатність породжувати новий якісний стан систем; адаптивність як здатність пристосовуватися до внутрішніх та зовнішніх перетворень; циклічність, що виражається в послідовній зміні станів системи; та закономірність, що відображає загальну тенденцію будь-якої системи та суспільства в цілому до розвитку та оновлення на основі власного потенціалу.

Спрямованість інноваційного розвитку може бути виявлена за допомогою діалектичного закону заперечення заперечення, тобто подоланням старої якості зі збереженням її позитивного змісту та створенням умов для нового етапу розвитку, що розкриває зв'язок між різними його стадіями [18, с.115].

Серед досліджень, в яких використовуються особливості закону заперечення заперечення, необхідно виділити роботу Манцурова І.Г. [15, с.17]. Результати цих досліджень підтверджують, що економічний розвиток є переходом від одного стану економіки до іншого, коли в новому періоді не тільки збільшується виробництво товарів, а має місце і виробництво нових товарів і надання послуг з

використанням нових технологій порівняно з минулим періодом. У зв'язку з цим, з впровадженням інновацій пов'язана перш за все реорганізація, заміна внутрішнього середовища підприємства (організації), яка може стосуватися заміни методів виробництва, організації, управління тощо. На відміну від екстенсивного і інтенсивного варіантів розвитку, орієнтованих на збільшення обсягів виробництва і відповідно зниження витрат, інноваційний розвиток спрямований на збільшення доходів за рахунок покращення якісних показників.

Орієнтація суб'єкта підприємницької діяльності на інноваційний розвиток дозволяє йому адаптуватися до змін умов зовнішнього середовища і тривалий час утримуватися на ринку за рахунок активізації процесів пошуку та реалізації на нових напрямках діяльності та посиленої мотивації розвитку.

Таким чином, інноваційний розвиток характеризується постійним оновленням не тільки асортименту продукції, впровадженням нових технологій, в тому числі інформаційно-комунікаційних, постійним удосконаленням системи виробництва і збуту відповідно до змін зовнішніх умов господарювання, а й постійною мотивацією розвитку.

Інноваційний розвиток проявляє себе цілеспрямованим та незворотнім внаслідок циклічного переходу на якісно новий рівень. При цьому, як складова економічного розвитку, будучи багатофакторним процесом, що відображає еволюцію господарського механізму та зміну на цій основі економічних систем [17, с.354], інноваційний розвиток проходить свої етапи нерівномірно, з наявними періодами зростання та спаду, кількісних й якісних змін в економіці, позитивних, негативних тенденцій та повинен розглядатися у певному періоді часу.

Тобто до характеристики поняття «інноваційний розвиток» додається часовий фактор, який відбиває життєвий цикл нововведень як складових такого типу розвитку, наголошує на нерівномірності, дискретності змін, наявності часових проміжків, за які необхідно ці зміни здійснити.

Дослідження сутності інноваційного типу розвитку потребує визначення основних характеристик та факторів такого типу розвитку, до яких на основі досліджень [15, с.126; 17, с.239-240] можна віднести:

- новаторські цілі, інноваційні результати виробничої діяльності (товари, послуги, ефективність, конкурентоспроможність тощо) в тактичному і стратегічному плані;
- інноваційні засоби досягнення цілей (фактор-інновації у вигляді нової техніки та технології, нової організації та мотивації праці і виробництва);
- можливості відтворення інноваційної спрямованості на збалансованій основі для того, щоб господарююча система володіла усіма організаційно-управлінськими, ресурсними та мотиваційними умовами для цього;
- специфічні методи ринкового дослідження;
- різке збільшенням обсягів інформації та безупинне її накопичення;
- збільшення глибини прогнозування та його багатоваріантний характер.

Аналізуючи результати досліджень [15, 17], можна зробити висновок, що ефективність інноваційного розвитку досягається за умови обов'язкового збільшення глибини прогнозування та планування кожного варіанту діяльності. При цьому, на наш погляд, необхідно обов'язково врахувати та визначити рушійну силу такого розвитку.

Головною рушійною силою інноваційного розвитку називають науково-технічний прогрес та нові потреби, „задоволення яких забезпечують нові види

діяльності, передусім творчі” [16, с. 26]. При цьому, оскільки інноваційний тип розвитку економіки якнайкраще відповідає закономірностям науково-вдтворювальних процесів, відбувається оптимізація використання основних факторів виробництва в часі та просторі за рахунок, як правило, комплексної результативності при досягненні основних цілей з урахуванням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій [19, 21-25].

Висновки. Обгрунтовано можна стверджувати, що інноваційна діяльність як головний пріоритет захисту економічних інтересів країни потребує створення відповідних умов для її здійснення від держави, суспільства і бізнесу. Вирішення визначених проблем інноваційного розвитку України безперечно принесе соціальний і економічний ефект, активізує ринкові відносини і функціонування державних структур і, у цілому, це сприятиме позитивним якісним змінам життєвого рівня країни та її громадян.

Отже, слід зазначити, що найбільш повне використання перетворюючих можливостей основних сучасних факторів прогресу стає визначальним фактором для стратегії економічного зростання. Окрім того, інноваційна стадія економічного зростання має великий запас міцності і спроможна чинити опір макроекономічним змінам та зовнішньому тиску. Це дозволяє стверджувати, що інноваційна складова моделі розвитку є не лише перспективною, але й раціонально необхідною в умовах сучасного розвитку економіки, а отже, потребує поглиблення подальших досліджень в напрямі визначення її сутності.

Література

1. Стратегія економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004-2015 роки. Схвалена Указом Президента України від 28.04.2004 р. № 493 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <<http://mon.gov.ua>>.
2. Про інноваційну діяльність: Закон України від 4.07.2002 № 40-IV [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <<http://www.zakon.rada.gov.ua>>.
3. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 4.11.2005 № 3076-IV [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <<http://www.zakon.rada.gov.ua>>.
4. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.09.2006 № 143-V [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <<http://www.zakon.rada.gov.ua>>.
5. Куштим В.В. Ключові тенденції інноваційного розвитку реального сектору вітчизняної економіки [Текст] / В.В. Куштим // Фінанси України.-2008.-№11.-С.117-122.
6. Космидайло І.В. Проблеми інноваційного розвитку в Україні та шляхи їх вирішення [Текст] / І.В. Космидайло // Актуальні проблеми економіки.-2007.-№2(68).-С.20-27.
7. Чететов М. Інноваційна складова ринкової трансформації [Текст] / М.Чететов // Економіка України.-2004.-№11.-С.4-14.
8. Кузнєцов К. Криза руйнує інноваційний розвиток в Україні [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <<http://www.epravda.com.ua/publications/4a140101ed7dd>>.
9. Самігулліна Ю.Р. Дослідження стану та проблем розвитку інноваційної діяльності в Україні [Текст] / Ю.Р. Самігулліна // Економічний простір: зб.наук.пр.-2009.-№24.-С.106-112.
10. Івченко Є.І. Проблеми інноваційного розвитку підприємств: інформаційно- комунікаційні технології [Текст] / Є.І. Івченко // Науковий вісник ПУСКУ. Серія «Екон. науки».-2008.-№1(26).-С.112-117.
11. Андронникова Н.Г. Модели и методы оптимизации региональных программ развития [Текст] / Н.Г. Андронникова, С.А. Баркалов // –М.: ИПК РАН, 2001.–60с.
12. Бакаєв О.О. Економіко-математичні моделі економічного зростання: монографія [Текст] / О.О. Бакаєв, В.І. Гриценко, Л.І. Бажан, [та ін.] // –К. : Наук. думка, 2005.–189с.
13. Гречан А.П. Основи визначення інноваційного розвитку економіки [Текст] / А.П. Гречан // Економіка та держава.– 2006.–№ 8.–С.12–14.
14. Економічна енциклопедія: у 3-х т. [Текст] / редкол. : С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. // –К. : Видавничий центр «Академія», 2002.–Т.3.–952с.

15. Манцуров І.Г. Статистика економічного зростання та конкурентоспроможності країни: монографія [Текст] / І.Г. Манцуров // – К. : КНЕУ, 2006.–392с.
16. Морозов Ю.П. Інноваційний менеджмент: учеб. посібник для вузів [Текст] / Ю.П. Морозов // –М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001.–446с.
17. Осецький В.Л. Інвестиції та інновації: проблеми теорії і практики: монографія [Текст] / В.Л. Осецький // –К. : ІАЕ УААН, 2003.–412с.
18. Подольська Є.А. Філософія: підручник [Текст] / Є.А. Подольська //– К. : Центр навч. літ-ри, 2006.–704 с.
19. Івченко Є.І. Інформаційно-комунікаційні технології як ключовий фактор управління інноваційним розвитком підприємств [Текст] / Є.І. Івченко // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр.–Х.: НАУ «ХАІ».–2008.-№4 (4).-С.80-91.-ISSN 2072-294X.
20. Чухно А. Науково-технологічний розвиток як об'єкт дослідження еволюційної економічної теорії [Текст] / А. Чухно // Економіка України.–2008.–С.12–22.
21. Івченко Є.І. Конкурентоздатність підприємств: стан і тенденції розвитку інформаційного середовища [Текст] / Є.І. Івченко // Науковий вісник ПУСКУ. Серія «Екон. науки».–2009.-№ 2 (33).-С.51-56.
22. Івченко Є.І. Головні пріоритети захисту економічних інтересів України : інноваційна діяльність [Текст] / Є.І.Івченко // Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії: зб.наук пр.–2009.- Вип.3(16) : Економ. науки.-Чернівці, Технодрук, 2009.–С.306-315.-ISBN 978-966-8658-63-1.
23. Шимановська-Діанич Л.М. Вплив внутрішнього середовища організації на управління розвитком її персоналу [Текст] / Л.М. Шимановська-Діанич, Є.І.Івченко // Економіка Крима. Научно-практический журнал.-Симферополь, ТНУ им. В.И. Вернадского, 2010.-№ 3 (32).-С.163-169.-ISSN 1992-7681.
24. Івченко Є.І. Вдосконалення інноваційної діяльності в Україні як відповідь на виклики глобалізаційних процесів [Текст] / Є.І.Івченко // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Національна економіка у сучасній глобальній економічній системі: механізм функціонування, динаміка, економічна безпека».-Полтава, РВВ ПУСКУ, 2010.-С.257-258.- ISBN 978-966-184-1.
25. Івченко Є.І. Проблеми асиміляції української економіки у світові високотехнологічні ринки [Текст] / Є.І.Івченко // Збірник наукових праць за матеріалами міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Трансформативні перетворення в контексті глобальних змін».-Полтава, РВВ ПУЕТ, 2010.-С.87-89.-ISBN 978-966-184-085-9.

Івченко Є.І., Вергал К.Ю. Інноваційний тип розвитку: сутність і свойства.

В статті проведено аналіз інноваційної моделі розвитку як складової загальносвітової науково-технічного прогресу. Розглянуто інноваційне розвиток з позиції філософського підходу. Визначено сутність і свойства інноваційної моделі розвитку.

Ключові слова: інновація, інноваційна модель, інноваційне розвиток, інформаційно-комунікаційні технології, науково-технічний прогрес, підприємство, сутність.

Ivchenko Ye.I., Vergal K.U. Innovative type of development : essence and properties.

In the article the analysis of innovative model of development is conducted as a constituent of world scientific and technical progress. Innovative development is considered from position of philosophical approach. Essence and properties of innovative model of development is certain.

Keywords: innovation, innovative model, innovative development, of informatively-communication technologies, scientific and technical progress, enterprise, essence.

Івченко Євген Ігорович – канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри економічної кібернетики, директор навчально-наукового інформаційного центру Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», e-mail: ivchenko@ucsu.org.ua.

Вергал Ксенія Юріївна - канд. екон. наук, старший викладач кафедри економічної кібернетики, директор навчально-наукового інформаційного центру Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», e-mail: nnic@ucsu.org.ua.

Поступило до редакції 20.01.2011

Рецензент: Рогоза М.Є., докт. екон. наук, проф.